

ВЛИЯНИЕТО НА ДИАСПОРАТА ЗА ФОРМИРАНЕТО НА ИМИДЖА НА СТРАНАТА. СВЕТОВНИЯТ ОПИТ И МОЛДАВСКИТЕ РЕАЛИИ НА ДИАСПОРАТА НА МОЛДАВСКИТЕ БЪЛГАРИ

Евгений Чирков*

Цел на настоящето изложение представлява осмисляне на ролята на съвременната българска диаспора за укрепване на имиджа на България и Република Молдова в света.

Важен фактор за възприятието и формирането на международния образ на държавата представлява нейната диаспора и диаспорните организации, които със своята дейност и начин на живот представят образа на своята историческа родина, чертите на националния характер в обществата, граждани на които те са станали. Разпространявайки и пропагандирайки националната култура и ценности, лобирайки за национални проекти и програми, с помощта на средствата за масова комуникация, Интернет и социалните мрежи, те активно се намесват в процесите на междудържавна и глобална комуникация в световното пространство. Така те могат да влияят на възприятието на образа на държавата, представляваща тяхна историческа територия от страна на другите участници в международните отношения.

Международният имидж на Молдова на световната арена е своеобразен и се характеризира с пълно отсъствие на политика, насочена към агресия и експанзия.

В съвременния свят лошата репутация или нейното отсъствие представлява сериозен недостиг за държавната политика и за имиджа на страната, която се стреми да бъде конкурентноспособна на международната арена. Такива понятия като имидж,

репутация, се разглеждат като необходими съставляващи на стратегия на държавната политика. Благодарение на наличието на определен бранд можем да оценяваме държавите (като своеобразна стока): агресивни, миролюбиви, надеждни или ненадеждни и т.н. Благодарение на глобалните средства за комуникация (включително Интернет), държавите получават възможност по-добре да оценяват себе си, своя имидж, репутация и отношение към себе си - тоест своя бранд. Съвременните средства за комуникация и социалните мрежи не само дават възможност за самопознание, но и откриват нови възможности за позициониране и разпространение на желанния имидж.

Брандът на страната трябва да отговаря на следните изисквания:

1. да бъде оригинален и да се асоциира със страната;
2. лесно да се поддава на изменения и нововъведения в съответствие с международната ситуация;
3. да използва универсални ценности както и културните особености на страната;
4. за неговото създаване и промотиране е необходим екип от професионалисти в различни сфери;
5. да притежава слоган (съдържащ задължително названието на страната) и логотип, който да съдържа елементи на националната символика (герб, знаме).

Немаловажна в процеса на създаване на имиджа на всяка страна е външната оценка на този имидж. Имайки предвид забележките и пожеланията на представителите на немолдавските общества, можем да определим над какво да се работи в процеса на имиджбилдинг на страната.

В съвременния свят работата над създаването на положителен международен имидж на всяка държава преди всичко се свежда до конструиране на система от представи, образи и стереотипи:

- А) свързани с тази държава;
- Б) изгодни за народа и ръководството ѝ;

В) вкоренени в колективното съзнание на една или друга външна общност.

В зависимост от целевата аудитория (например населението на европейските страни, бизнесът, финансовите кръгове, спортната, художествената и подобни общности, дори политическото ръководство на редица държави, ръководството на международни организации), а също така конкретни задачи (политически решения, инвестиции, съвместни проекти, туризъм), съдържанието, подборът, формата на представяне, акцентите и другите технологични параметри на съответните съобщения могат да се изменят. Всяка имиджова кампания, обаче, задължително трябва да базира на вече формирания в съзнанието на международната общност основен, обобщаващ образ на идеята за страната, който на свой ред трябва да бъде максимално лаконичен, разбираем и положителен.

Освен това „ядро”, основни асоциирани с него инструментални съставляващи на международния имидж на страната представляват :

А) инвестиционният климат;

Б) туристическият потенциал и съответната инфраструктура;

В) социалните характеристики (качество на живота, сигурност, равнище на човешкото развитие и т.н.);

Г) националните символи (представящи страната в света, исторически събития и места, звезди на шоу бизнеса, популярни брандове и т.н.);

Д) имидж на ръководството и/или ръководителите.

Анализът на резултатите на чуждестранните и местни изследвания на възприятието на Молдова от страна на елитите и населението на водещите страни в света в периода от 2000-2014 г., позволява да се очертаят ключовите доминанти на имиджа на Молдова:

1. млада демокрация;
2. отлични вина и хубав тютюн;

3. екологично чиста селскостопанска продукция, включваща месо, млечни продукти, зеленчуци и плодове;
4. красиви жени;
5. политическа нестабилност, дефицит на политико-институционалната приемственост, неефективност на властта и законодателството;
6. неопределеност на направленията и стратегиите за по-нататъшно развитие, поради това – непредсказуемост;
7. отрицателен инвестиционен климат, висок риск в бизнеса, повсеместна корупция;
8. зависимост от Русия;
9. невлиятелна, слабо известна страна.

В основата на тези имиджови оценки стоят външни и вътрешни фактори. Външните най-напред се определят от това, че във водещите световни медии рязко намалява и без това малкото количество съобщения за Молдова. Второ – 70% от тези съобщения носят негативен характер. Трето – в 2008 г. 44% от съобщенията за Молдова в европейските медии са се отнасяли до нейния политически живот, 19% до бизнеса и на цялата останала тематика са отделени 37% от съобщенията. Вътрешните фактори се свеждат до това, че от времето на провъзгласяване на независимостта на Молдова не се е провеждала концептуализирана и последователна политика по формиране на международния имидж и противодействие на външната информационна агресия.

За последните 25 години ролята на етническите и национални диаспори на политическата арена забележимо нарасна. Причините за това са много, но сред тях следва да изтъкнем геополитическите измерения, в това число и тези, които бяха обусловени от краха на комунистическата система, което доведе до възникване на нови страни на политическата карта на света. Трябва да посочим също политиката на поликултурност, която активно се внедрява в тези страни, в които живеят много имигранти. Друг съществен фактор са най-новите комуникационни технологии, които съществено

увеличават мобилизационните възможности и днес представляват мощно средство за общностно сплотяване.

Днес в много страни са разработени механизми разностранно сътрудничество със собствените диаспори, като по този начин се стимулират процесите на културна, политическа и бизнес интеграция. Следствие на такива интеграционни взаимодействия представлява възникването на цялостност, която има ново качество и същност. В процеса на взаимодействие протича формиране на интересите и целите, които се осъзнават като общи за тази цялостност.

Световната практика показва, че при разработване на политиката на взаимодействие между държавата и нейните диаспори, следва да се даде отговор на въпроса: Кой? (диаспората), Как? (да се привлече диаспората към развитие), Защо? (появява се очакваният резултат от сътрудничеството с диаспората). Правителствата на много страни си поставят за цел да мобилизират диаспората по пътя на привличане и активно използване на човешкия, социалния, финансовия, културния, политическия капитал.

Международната организация „Диаспората, като създател на богатство” показва редица примери за сътрудничество на правителствата с техните диаспори. Сред тях се открояват:

- Внедряване на правителствени програми в Салвадор, Колумбия, Аржентина, Естония, Етиопия и др.;
- Дейността на специални правителствени структури по въпросите на сътрудничеството с диаспорите в Бразилия, Турция, Азербайджан, Армения, Литва, Мексико, Румъния, Тунис, Сирия, Перу и др.;
- Организация на мероприятия за диаспората: Българската община в Република Молдова, Босненският конгрес на диаспората, Сирийската конференция на експатриантите под патронажа на Президента, Конференцията по въпросите на миграцията и развитието в Китай, Африканският Саммит на интелектуалците в

Сенегал, международният семинар за перуанците в чужбина, Диаспората Сърбия и Родина и др.

Както е известно, съществува „стратегия на развитието” на японския, китайския, ромския и други етноси. Всяка подобна стратегия работи за възпроизвеждане на уникалните етноси в условията на постоянно изменящите се исторически обстоятелства. Пример за положително влияние на диаспората върху правителството на своята страна представлява примерът с дейността на еврейската диаспора в много страни на света, където живее този без съмнение талантлив и изтъкнат древен етнос. Еволюционната стратегия за развитие на еврейския етнос се базира на частичната сегрегация на еврейската община от нееврейския свят, което води до положителни изменения в тези страни, в които те живеят. Това е свързано с поддържане у членовете на еврейската община на убедеността в собствената ценност и изключителност, интелектуалната защита на и идеологиите на иудаизма, но това обаче са локални и слабозначими сегменти на общата политика на диаспорите, които на предизвикват негативни последици за живота на обикновените хора. Резултат на тази стратегия е създаването на еврейската държава Израел.

Можем да кажем, че за първи път в историята евреите са намерили своята обетована земя, която се базира върху наличието на суперетнос със следните уникални характеристики: лоялност и преданост към «народа на Израел», като глобална еврейска религиозно-етническа общност; висока степен на етническа идентификация; високо ниво на сплотеност, координация и съгласуваност между еврейските общини; манталитет на «избраността» на еврейския народ; морален партикуларизъм, което се изразява в известната фраза, с хумористичен сарказъм: «добре е това, което е добре за евреите»; всестранната подкрепа на държавата.

Във връзка с нарастването на асимилационните процеси, които се явяват като обективни явления в средата на диаспорите, депутатите от Кнесета започват анти-асимилационна програма с названието "Право на раждане". (Според данните на Института на Всемирния Конгрес асимилацията, т.е. изчезването на диаспорите на евреите в държавите, в които те живеят, придобива катастрофален размер. Като вземем предвид процентът на

асимиляцията сред евреите, който сега е равен на 50%, тогава след 30 години зад пределите на Израел те ще наброяват само 4,4 милиона). Според тази програма всеки млад евреин на възраст от 15 до 26 години има право да се възползва от безплатен самолетен билет за пътуване и за десетдневно пребиваване в държавата на своя произход в съответствие с програмата, която той ще избере, с обща стойност \$ 15 000 - 20 000 на човек. Финансирането се осигурява от специално създаден за тази цел фонд. Програмата действа от 2000 година. Може да се отбележи, че тя се представлява онзи инструмент, който е помогнал на еврейския народ възсъздаде своя етнос след преживения ужас на холокоста през Втората световна война.

В САЩ Израел притежава извънредно мощен инструмент - American Israel Public Affairs Committee (AIPAC), повече известен като "еврейско лоби". Сред много проекти трябва да назовем неговото сътрудничество с американския Конгрес, в резултат на което Израел се сдобил с:

- \$ 2,9 милиарда за помощ на Израел, включително фондове за борба с тероризма;
- \$ 500 млн. за израелската отбрана;
- \$ 70 милиона за новопристигналите имигранти от из бившия Съветския Съюз.

На AIPAC се е удало да убеди 82 сенатори и 236 депутати да подпишат петиция, която е повлияла за отказа на Президента на САЩ да окаже натиск върху Израел с цел ускорение на мирните преговори.

Многобройните организации работят за обща цел в името за укрепването на солидарността на евреите в целия свят. Сред най-влиятелните организации следва да назовем:

- World Jewish Restitution Organisation, която накарала швейцарските банки да изплатят на евреите, ограбени в годините на Втората световна война, да възвърнат техните притежания и да възмездят загубите;

- United Jewish Appeal, организация, която се занимава с филантропична дейност и отделя всяка година повече от \$ 700 млн. за подкрепа на различни дейности на евреите в света.

Това е само един от множеството примери за използване от страна на държавата на своята диаспора като фактор на политическо влияние.

Формите на реализацията на тази политика, а също така средствата и методите за постигането на тази цел могат да бъдат различни, обаче те се разпростират строго в рамките на официално приетата идеология на сътрудничество. Интересен в този контекст е пример от дейността на арменската диаспора, на която се е удало да повлияе върху ситуацията в Армения в постконфликтния период през 1994 год., когато се отбелязва отсъствие на национална консолидация, раздробяване и противостоене в политическия елит, породено от вътрешни противоречия, довело до застой в икономическите реформи и с това до съществено забавяне на инвестиционните постъпления. Подобрене настъпва в резултат на успешното лобиране пред американското правителство и увеличаване на официалната помощ за Армения. В резултат на това е била блокирана програма за помощи на Азербайджан, като в замяна на това Армения е получила \$ 240 млн. Тази стъпка е осигурила мощна подкрепа за арменските правителства, които са се намирали в стадий на перманентна ротация.

На всички етапи от своето влизане в ЕС държавите-кандидатки активно привличат своите диаспори. През 2003 година се е състояла съвместна конференция на Парламента на Полша и на полските общини в чужбина с название «Конференция на Полония от държавите на Европейския Съюз», на която спикерът на Сената Лонгин Пастусяк подчертава голямата роля на полската диаспора по пътя на влизането на държавата в ЕС, като отбелязва нейните две най-важни задачи:

- влияние върху правителствата на 15 държави-членки на ЕС във въпроса за ратификации на договора за влизане;

- работа за утвърждаване на положителния образ на държавата в страните, в които те живеят, с цел успешното провеждане на мониторинг на общественото мнение в страните на ЕС по въпроса за влизането на Република Полша в тази европейска структура.

Много страни, такива като Израел, Армения, Куба, Гърция разглеждат диаспората като важно стратегическо политическо средство за влияние в страните, в които живеят техните представители. Пример за това е създаването на съвместни американски асоциации, представители на които са едни от най-влиятелните хора във Вашингтон.

Както показва опитът в чужбина, в отношенията между страната и диаспората като особен проблем се откроява един цял комплекс от задачи от икономически характер. В частност става дума за привличане на инвестиции, развитие на търговските отношения и регулиране на въпроси, касаещи парични преводи, което довежда до промяна в банковата система, защото именно банките играят важна роля в насочването на финансовите потоци на трудовата имиграция в страните, от които те произхождат.

Ще посочим не съвсем типичен, но много показателен пример за активно привличане на китайската диаспора за развитието на своята историческа родина. Високото ниво на националното съзнание на китайците е обусловено от редица фактори, такива като неразривна връзка между националното съзнание и традиционните ценности на китайците, както и еднородният състав на населението в Китай. За всички китайци, където и да живеят те, главното е родината и необходимостта да работят за нейното процъфтяване. Именно тази страна успя да използва всички фактори на влияние, в това число и своите съотечественици зад граница. Още преди 35-40 години всемирната китайска диаспора («хуацяо») е имала доста хаотично съществуване. Днес благодарение на целенасочената правителствена политика – това е мощна консолидирана формация, която е вложила милиарди американски долари в инвестиции в икономиката на КНР, а това е 70-80% от всички чуждестранни инвестиции, които произлизат предимно от Хонконг, Тайван и Сингапур, където китайските предприемачи създават компании и осъществяват финансови вливания в своята родина. Външната икономическа политика на Китай може да бъде характеризирана с икономическа интервенция в Юго-Източна Азия, където етническите китайци представляват 86% от най-богатите хора. Китайската

диаспора контролира почти 90%,от икономиката на Индонезия Тайланд - 75%, Малайзия - 50-60%. Общественото мнение е единодушно в убеждението, че благодарение на ефективната реализация на правилно определени политически мерки в Китай, специалисти от диаспорите не се страхуват да инвестират в икономиката на своята родина.

В инвестиционната политика на много държави като приоритетно направление се явява съдействието за вливане в икономиката от страна на диаспората, Тук се има предвид следният тезис, който гласи, че хуманитарната програма за помощи на страните от собствен произход, неподкрепена с делова и инвестиционна програма, не е ефективна и успешна. С други думи: хуманитарна помощ без инвестиции е безотговорна стратегия. Влиянието на такива инвестиции се оценява еднозначно като положителен момент, защото те са катализатори на развитието, способстват за повишаването на производителността на труда, на предаването на знания, навици, придобити в страните, в които гражданите на определена страна живеят, съдействие в изграждането на сътрудничеството между предприятия, които те притежават в емиграцията, и спират изтичането на интелектуалната сила зад граница, защото предоставят работни места и внедряват най-нови технологии и др.. Както отбелязват експертите, мотивационният фактор за инвестиции на диаспората е не само печалба, но и носталгични чувства, етнически връзки, запазена национална идентичност, желание да се присъединят към развитието на родните страни. В тази връзка се утвърждава система от законодателни актове, насочени към подобряване на инвестиционния климат, изменения в системата на данъчно облагане и визовия режим, митнически правила и др.

Значително внимание от страна на много държави се фокусира върху ефективно привличане на човешкия ресурс в диаспората, в частност в използването на висококвалифицирани кадри. В Нигерия е създадена База данни на професионални човешки ресурси, в Гана - Банка на навиците, в Бенин - База данни на съотечественици-професионалисти, живущи във Франция и База данни на компетентност. Африканският Форум на развитието има Африканска експертна база данни на диаспората, Колумбия - изследователска мрежа «Ред. Калдас», България - Квалификации в чужбина, Азербайджан

- Ресурси и интелектуална област. Както отбелязва Министърът на промишлената политика и на предприемачеството в Шри Ланка Гамини Пейрис «Нашата най-голяма ценност е човешкият ресурс. Постъпленията от нашата диаспора заемат второ място сред постъпленията в нашата страна», - казва той. Като добър пример може да служи опитът на региона на Карибските острови, където показателят на миграцията на хора, които са получили висше образование в колежи: по оценките на 76% жители в Ямайка, които са получили образование в колеж, сега живеят в САЩ. Това «източване на ума» е било голяма загуба за страната, но използвайки уменията и опита на диаспората, на правителствата им се удава не само да неутрализират тези явления, но и да привлекат диаспората като носител на знания и умения за разработка на различни проекти. Тези данни свидетелстват за уменията да се използва всяко явление, обусловено от нови миграционни вълни в полза на развитието на собствената държава, макар че това явление, несъмнено, има както положителни, така и отрицателни страни. Така от 4 000 000 студенти, които Китай е изпратил да следват в чужбина във френскоезични страни, са се завърнали в родината само 1 400 000. Затова пък в настояще време завършилите образование, които не са се завърнали, са създали повече от 3000 предприятия в Китай, а 10 000 високочасни специалисти взимат участие в работата на 35 държавни бизнес-инкубатора.

Диаспорите никога не са били еднородни среди, независимо от техния общ произход. Често в тях се наблюдават конфликти, обусловени от различни обстоятелства и причини, които са заставили хората да напуснат родната земя. Например отношенията между мигрантите, които са напуснали Куба до 1962 година и новата вълна, която смята себе си за „деца на революцията” и принадлежи към различни социални и икономически класи, се характеризират с дълбоки противоречия.

Чувството за принадлежност към диаспората може съвсем да изчезне или отслабне, или да се активизира. Понякога това може да бъде случай или събитие в родината. Катастрофата от 2004 година в Азия, която беше следствие от земетресение и цунами, мобилизира задграничните организации на Шри-Ланка, Индия, Индонезия, Тайланд. Оранжевата революция в Украйна възпламени хиляди украински структури зад граница.

В същото време, обаче, сега, независимо от противоречията, трансформационните процеси и най-новите реалии в диаспорната среда, се наблюдава устойчива тенденция в политиката на държавите, насочена към мобилизация на огромния потенциал на своите съотечественици зад граница.

На сайтовете на индийската диаспора може да се прочете: „ Диаспората представлява нещо много особено за Индия. Живеейки в далечни страни, нейните граждани са постигнали невероятен успех в избраните професии и всичко това е благодарение на предаността им към своето дело и усърдната работа. Много е важно те винаги да помнят за своята емоционална, духовна и културна връзка със своята родна страна. Тя винаги ще звучи с взаимна хармония в сърцата на народа на Индия.”

Именно поради това много страни в света са разработили и реализират мощни програми за поддръжка и развитие на своите диаспори с цел съхранение на тяхната национална идентичност. Само притежавайки национално осъзната, патриотична диаспора, която постоянно чувства грижата и заинтересоваността на своята родина, може да се надяваме на ефективна обратна връзка.

В съседната на Молдова, в една от страните на постсъветското пространство – Украйна, диаспората е придобила грандиозен мащаб и е сходна със ситуацията в самата Молдова. Украинските диаспори в чужбина наброяват от 12 до 20 млн. души. Сред 30 милиона трудоспособни граждани всеки четвърти работи зад граница. Според оценките на експертите всяка година около 2,5 милиона украинци пътуват за нелегална работа в други страни. По данни на Световния конгрес на Украйна и на института по демография и социални изследвания количеството на нелегалните мигранти от Украйна за 2005 година изглежда примерно така: в Русия – 1 млн., В Полша – 300 хил., в Италия – от 200 хил. До 800 хил., Португалия – 65 хил. До 150 хил., Испания – от 100 до 400 хил., Турция 35 хил., САЩ – 20 хил. Определени положителни изменения в посока на консолидацията и правовата основа на взаимоотношенията на държавата и диаспората бяха отбелязани през 2004 година, когато за пръв път в Министерството на външните работи на Украйна беше създадено управление по връзките със задграничните украинци, беше разработена концепция и програма за сътрудничество с диаспората, като бяха отделени и финансови

средства. Със смяната на правителството обаче тази, на пръв поглед ефективна схема спря да работи.

Сега във връзка с последните събития (Майдан и войната против сепаратистите в югоизточна Украйна) в Министерството на външните работи на Украйна Проектът за сътрудничество със задграничните украинци за различни времеви периоди, се намира в замразено състояние.

Според различни източници българската диаспора в Молдова наброява 90 хил. души. Тя не е уникално явление – вписва се в световната диаспорна и миграционна мозайка с присъщите за нея вътрешни противоречия, конфликти на различните миграционни вълни, трансформационни и асимилационни процеси. Специфична черта на българската диаспора в Молдова представлява фактът, че става дума за коренно население на страната, а не за мигрантска общност. Това означава, че българската диаспора притежава двойна функция: от една страна, тя е свързана с България, нейната макар и далечна родина, чрез езика, културата, народопсихологията, религията. От друга страна, като коренно местно население, тя участва в процеса на формиране на молдовската нация и представлява неразделна част от нея.

В същото време, за разлика от много страни в света, и в двете държави не се осъзнава достатъчно важноста на ролята на българската диаспора в Молдова. Провъзгласяването на независимостта на Република Молдова по своята същност трябваше да стане този преломен момент, който да доведе до задълбочено разбиране за участието на бесарабските българи в развитието на Молдова като демократична държава и отношенията между България и нейната диаспора. Всъщност това съдбоносно събитие, ако използваме математическия термин, представлява точка на бифуркция, води до нови качествени изменения не само във вътрешната и външна политика на двете страни – България и Молдова, но и в стратегията на сътрудничество между българската държава и нейната диаспора, която притежава сериозен потенциал. Все още има надежда, че сътрудничеството между държавата в Молдова и диаспората на бесарабските българи ще влезе в законодателното русло и българските власти могат да спомогнат за това.

В много страни на света, техните диаспори, постоянно живеещи в страната, представляват мощен национално образуващ и социокултурен фактор за развитието, действен инструмент за политическо, икономическо и културно влияние в страните-гостоприемници, ефективно средство за утвърждаване на положителния образ на собствената страна в международната общност.